

4. Цивільне право України: Курс лекцій: У 6-ти томах. Т. 1. / Р.Б. Шишка (керівник авт. кол.), О.Л. Зайцев, Є.О. Мічурін та ін.; За ред. Р.Б. Шишки та В.А. Кройтора. Харків: НУВС, 2004. 417 с.

5. Цивільне та сімейне право України: підручник. / [За ред. Є.О. Харитонов, Н.Ю. Голубевої]. Київ: Правова єдність, 2009. 968 с.

Марчило Лариса Миколаївна,

докторантка кафедри української мови
Українського державного університету імені
Михайла Драгоманова, кандидат
філологічних наук, доцент

ДІЄСЛІВНІ ОДИНИЦІ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ (НА ПРИКЛАДІ ЛЕКСЕМИ СВДЧИТИ)

Незважаючи на значну увагу до проблем функціонування правничої термінології і вагомій здобутки в цій галузі, питання формування юридичних термінів залишається актуальним питанням української лінгвістики.

До складу галузевих термінів входять одиниці, що належать до різних лексико-граматичних класів слів. У мовознавчих дослідженнях увагу в основному приділено іменникам та номінативним словосполученням як ядру терміносистеми, проте не менш важливим є дослідження одиниць, представлених дієсловами.

В українській літературній мові вживається лексема **свдчити** та похідні, утворені за допомогою словотворчих і формотворчих афіксів (префіксів, суфіксів, постфіксів): *засвдчити, засвдчувати, засвдчитися, засвдчуватися, посвдчити, посвдчувати, посвдчуватися, пересвдчити, пересвдчувати, пересвдчитися, пересвдчуватися, освдчити, освдчувати, освдчитися, освдчуватися, присвдчити, присвдчувати, присвдчитися, присвдчуватися, досвдчити, досвдчитися, обсвдчитися, обсвдчуватися*. Серед названих лексичних одиниць є багатозначні та однозначні, діалектismi (*досвдчити, освдчати, обсвдчитися, присвдчити*), архаїзми (*свдчитися*), що відображено в тлумачному словнику.

Лексема **свдчити** в одинадцятитомному «Словнику української мови» зафіксована з кількома значеннями: 'Будучи свдком, очевидцем або обізною в певній справі особою, підтверджувати істинність, правильність чого-небудь'; 'Бути, служити свдченням, доказом чого-небудь; доводити щось'; 'Офіційно підтверджувати дійсність, істинність чого-, кого-небудь; підписом або печаткою завіряти щонебудь' [12, с. 78]. Одне зі значень дієслова **свдчити** (та **посвдчити**)

‘давати показання в суді або на допиті як свідок’ позначено ремаркою як юридичний термін [там само; 11, с. 311].

Дієслово **свідчити** має давню історію, воно функціонувало ще в староукраїнській мові.

В адміністративно-юридичній документації XIV–XV стт. на позначення поняття ‘доказу провини, вислуховування свідків’ поряд із давнішим **доводити** ‘аргументувати’ вживалися лексеми **сознавати** ‘підтверджувати’, **свѣдѣтельствовать** ‘давати показання’ (у молдовських документах), **свѣтчити**, **досвѣтчить** ‘довести’, ‘посвідчити, поставити свідків’ [5, с. 263]. Слід зауважити, що це відбулося після появи нового терміна **свѣдкъ**.

У мові пам’яток XIV–XV стт. лексема **свѣтчити** мала такі значення: 1) свідчити (давати показання); 2) свідчити (підтверджувати); 3) виступати чийм свідком [10, с. 325–326]. Крім того, в цей час уживалися форми доконаного виду дієслів **посвѣтчити** ‘посвідчити (дати показання)’, ‘підтвердити зізнанням, посвідчити’ [там само, с. 200–201], **досвѣтчить** ‘доказати, довести’, ‘посвідчити, поставити свідків’ [9, с. 320], **осветчити** ‘публічно заявити’ [10, с. 93], **освѣдчати** ‘публічно заявляти’ [там само].

На думку авторів академічного видання «Історія української мови. Лексика і фразеологія», лексема **свѣтчити** «разом із похідними досвѣтчить, свидоцтво, свидочство передають поняття, пов’язані не лише із свідченням, а й підтвердженням істинності чого-небудь (певної дії, прийнятої постанови, документа і т. ін.), притисненням печатки, пред’явленням дотичних довідок і т. ін.» [5, с. 264]. Однією з причин поширення в українській мові таких дериватів була їх співзвучність із відповідними аналогами цих термінів у західнослов’янських мовах [там само, с. 268].

Дієслово **свѣтчити** могло входити до складу усталеного словосполучення **свѣтчити оу вочы** (кому) ‘заявляти, говорити в очі’: *и па(н) ива(н) то и пере(д) з(с)дре(м) тобѣ свѣтчи(л) оу вочы иже ты са(м) тотъ запи(с) зреза(в)шы и в ого(н) вкину(л)* [10, с. 326].

У діловій мові XVI–XVII стт. дієслово **свѣдчити** та похідні продовжують функціонувати: *А служебник его млсти п̄на Дорогостаиског Станислав, взявши от нег желѣзо, свѣтчил мною, вижом, и сторонами, поведаючи, их то ковал, влостивыи отчич его млсти п̄на Миколаев, которыи, деи, многие шкоды починивши, з ъменя панског втек (1561 р.)* [8, с. 255]; *што слуга п̄на Федоро(в), па(н) Тимофе(и), мною, во(з)ны(м), свѣ(т)чи(л)* (1605 р.) [6, с. 89]; *Свѣдительствоую: Свѣдчу, визнаваю, послушествую, засвѣдительствоую, протестуюса, освѣдчаюса* [13, с. 194]; *На уряде крорско^м у за^мку є^с к^р м^н Житомирско^м передо^мною, Яно^м Вити^нски^м, по^дстаро^ти^н житомирски^м, по^дтанови^нши се о^чени^то урожоны^н его м^н па^н Ива^н Преже^нски^н солени^те^р се свѣдчилъ и оповѣдалъ*

напроти"ко урожоному его м¹ пану Миколаєви Преже"скому, брату своєму рожаному (1635 р.) [1, с. 95].

У сучасній українській мові похідні від дієслова **свідчити** використовуються в юридичній практиці, в документації (у складі офіційно-ділових виразів), наприклад: *засвідчувати копію заяви, засвідчувати справжність підпису, засвідчувати автентичність документа, документ, що посвідчує особу, підпис посвідчується печаткою, угода посвідчується нотаріусом*. І хоча в тлумачних словниках української мови дієслово **засвідчувати** не кваліфікують як юридичний термін, на відміну від **свідчити, посвідчити**, проте воно зафіксоване в «Словнику юридичних термінів» (1994) [2, с. 67], де, крім правничої термінології, представлена загальнозживана лексика, що використовується в юридичній сфері.

Лексема **свідчити** в українській мові функціонує в різних стилях, зокрема й зі значенням 'давати показання в суді або на допиті як свідок', наприклад: *Стаття 18. Свобода від самовикриття та право не **свідчити** проти близьких родичів та членів сім'ї [7]; Добиватися, згідно закону, очних ставок з усіма тими, хто **свідчить** а чи **буде свідчити** на нього [4, с.282]; «Совість української інтелігенції», як звали академіка Єфремова, виступає в жалюгідній ролі якогось авантюрного вербувальника членів для підпільної контрреволюційної організації і сам про це **свідчить** на суді! [3, с. 159]; Іванові Євграфовичу захотілось зараз і самому вмерти, ніж іти завтра **свідчити** проти розумного й дотепного Семенюка, якому вже нічим не допоможеш, бо сумна доля його визначена: адже не чути було, щоб хтось із забраних уночі повертався після слідства чи суду додому... [там само, 175].*

Аналізовані терміни, що належать до групи лексичних одиниць, пов'язаної з організацією і перебігом судового процесу, сформувалися на основі лексики, спільнослов'янської за походженням. У діловій староукраїнській мові XIV–XV стт. лексема **свѣдчити** була багатозначною, вже в той час зафіксовані похідні дієслова **посвѣтчити, досвѣтчить, освѣтчити**, які мали відповідники в старопольській і старочеській мовах. Динамічні процеси в лексичному складі мови, зокрема в її термінологічних системах, відбивають складні процеси розвитку і вдосконалення української мови.

Список використаних джерел

1. Акти Житомирського гродського уряду: 1590 р., 1635 р. / Підгот. до вид. В.М.Мойсієнко. Житомир, 2004. 253 с.
2. Андерш Ф., Винник В., Красницька А., Полешко А., Юрчук О. Словник юридичних термінів. Київ, 1994. 322 с.
3. Антоненко-Давидович Б. Смерть. Сибірські новели. Завищені оцінки: Повісті, новели, оповідання. Київ, 1989. 559 с.

4. Багрянний І. Сад Гетсиманський: Роман. Новий Ульм, 1950. 560 с.
5. Горобець В.Й. Адміністративна і суспільно-політична лексика. Історія української мови. Лексика і фразеологія. Київ, 1983. С.248–269.
6. Ділова мова Волині і Наддніпрянщини XVII ст. (Збірник актових документів). Відпов. редактор В.В. Німчук. Київ, 1981. 316 с.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
8. Луцька замкова книга 1560–1561 рр. Підгот. до видання В.М.Мойсієнко, В.В.Поліщук. Луцьк, 2013. 736 с.
9. Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.: У двох томах. Т. 1. Київ, 1977. 633 с.
10. Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.: У двох томах. Т. 2. Київ, 1977. 593 с.
11. Словник української мови: в 11 т. Т. 7. Київ, 1976. 800 с.
12. Словник української мови: в 11 т. Т. 9. Київ, 1978. 917 с.
13. Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.: у 28-ми вип. Гол.ред. Д.Гринчишин. Вип. 10: 3. Львів, 2003. 256 с.

Мацюк Галина Петрівна,

професор кафедри загального мовознавства
Львівського національного університету
імені Івана Франка, доктор філологічних
наук, професор

ЮРИДИЧНА ЛІНГВІСТИКА І СОЦІОЛІНГВІСТИКА: ЗВ'ЯЗКИ НА РІВНІ КАТЕГОРІЙ ТА ТЕРМІНІВ

Актуальність теми дослідження полягає в потребі розвитку теорії юридичної лінгвістики в період нових суспільно-політичних змін в Україні під впливом обраного курсу на євроінтеграцію. Важливо окреслити нові перспективи юридичної лінгвістики, розкривши динаміку в обґрунтуванні природи та зв'язків напряму з іншими науками і, зокрема, з соціолінгвістикою.

1. Динаміка в розвитку змісту поняття «юридична лінгвістика» і зв'язки напряму з іншими науковими сферами, зокрема з соціолінгвістикою. Теоретичні та прикладні дослідження з юридичної лінгвістики стали важливими в період розбудови правової держави та реформування правової системи [3]. Хоча певний час ця молода міждисциплінарна наука перебувала на стадії становлення і в світі, і в Україні [10], сьогодні її розвиток вже на рівні синкретичної галузі наукового знання [14, с.12]. Відбулася диференціація теоретичного і прикладного знання в рамках предметного поля